

บทบาทของไทยกับการผลักดันการเจรจาข้อบทเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาภายใต้ความตกลง RCEP ที่สอดคล้องกับระดับการพัฒนาที่แตกต่างกันของประเทศสมาชิก

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ อาเซียนได้ริเริ่มเป็นแกนกลางในการเจรจาเขตการค้าเสรีระดับภูมิภาคกับประเทศที่อาเซียนมีความตกลงการค้าเสรีในลักษณะทวิภาคีอยู่แล้ว ได้แก่ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ จีน อินเดีย ญี่ปุ่น และเกาหลี โดยมีมุ่งหวังให้เป็นเขตการค้าเสรีที่มีความครอบคลุมและก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นกว่าความตกลงที่มีอยู่เดิม โดยได้ประกาศเริ่มต้นการเจรจาในระหว่างการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ ๒๑ ณ ประเทศกัมพูชา ในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๕ ภายใต้ชื่อความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค หรือ Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP) โดยข้อบทการเจรจา RCEP มีความครอบคลุมประเด็นการค้าที่กว้างขวางมากกว่าที่อาเซียนเคยดำเนินการกับประเทศทั้ง ๖ ในอดีต ทั้งยังมีการรวมประเด็นการเจรจาที่เป็นประเด็นทางการค้ารูปแบบใหม่ๆ เข้าไว้ในการเจรจาความตกลงด้วย ซึ่งรวมถึงเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา

ข้อบทเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาภายใต้ความตกลง RCEP ถือเป็นข้อบทที่มีความซับซ้อนและมีรายละเอียดมากที่สุดเรื่องหนึ่ง ทั้งนี้เนื่องจากประเทศสมาชิกที่เข้าร่วมการเจรจาความตกลง RCEP มีความหลากหลายและแตกต่าง ทั้งในด้านระดับการพัฒนา ระบบเศรษฐกิจ ความสามารถในการแข่งขัน และระบบกฎหมาย ซึ่งเป็นผลให้ประเทศคู่เจรจาของอาเซียนทั้ง ๖ ประเทศ และแม้แต่สมาชิกอาเซียนเองทั้ง ๑๐ ประเทศ มีท่าทีและการให้ความสำคัญในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาแตกต่างกันอย่างมาก

ในช่วงต้นของการเจรจา ประเทศไทย โดยกรมทรัพย์สินทางปัญญาได้ดำเนินการเจรจาตามกรอบการเจรจาความตกลงการค้าเสรีของไทยในฐานะประเทศสมาชิกอาเซียนกับประเทศนอกกลุ่ม ตามที่ได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๘ เป็นสำคัญ โดยพยายามผลักดันการเจรจาให้สอดคล้องกับกฎหมาย กฎ ระเบียบ และแนวทางปฏิบัติของประเทศไทยในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา รักษาสิทธิของประเทศไทยในการใช้ความยืดหยุ่นการคุ้มครองและป้องปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาตามที่กฎหมายไทยและความตกลงทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการค้า (TRIPS Agreement) ขององค์การการค้าโลก (WTO) ได้รับรองสิทธิไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปฏิเสธข้อบทการยกระดับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอาจมีผลเป็นการขยายอายุการคุ้มครองสิทธิบัตร คือ ข้อบทการชดเชยระยะเวลาการคุ้มครองสิทธิบัตร (Patent Term Restoration) การเชื่อมโยงการจดทะเบียนสิทธิบัตรกับการขึ้นทะเบียนตำรับยา (Patent Linkage) ตลอดจนข้อบทเกี่ยวกับการเข้าเป็นภาคีความตกลงระหว่างประเทศด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่ไทยยังไม่ได้เป็นภาคี เช่น สนธิสัญญาว่าด้วยลิขสิทธิ์ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO Copyright Treaty: WCT) และสนธิสัญญาว่าด้วยการแสดงและสิ่งบันทึกเสียงขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO Performances and Phonograms Treaty: WPPT) และการเพิ่มความเข้มงวดมาตรการป้องปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาทั้งทางแพ่ง อาญา และมาตรการ ณ จุดผ่านแดน โดยผลักดันประเด็นที่ไทยให้ความสำคัญซึ่งรวมถึงการให้ความสำคัญกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการแสดงออกทางวัฒนธรรมดั้งเดิม (GRTKF) ซึ่งจากการดำเนินการที่เข้มแข็งของไทยและประเทศอาเซียนที่มีท่าทีสอดคล้องกับไทย อาเซียนรวมทั้งประเทศคู่เจรจาที่ไม่ใช่อาเซียนบางประเทศ ได้ประสบความสำเร็จในการผลักดันให้ประเทศผู้เสนอร่างข้อบทในเรื่องที่อาจส่งผลกระทบต่อ การเข้าถึงยาของประชาชน ยินยอมถอนข้อเสนอของตนออกจากการเจรจา

อย่างไรก็ดี ประเด็นที่ยังคงอยู่ในกระบวนการเจรจาที่จำเป็นต้องหาข้อสรุปยังคงปรากฏอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นข้อเรียกร้องให้ประเทศสมาชิกอาเซียน รวมทั้งไทย เข้าเป็นภาคีความตกลงระหว่างประเทศด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่สำคัญ คือ WCT และ WPPT การพัฒนาระบบการดำเนินการตรวจสอบและขึ้นทะเบียนสิทธิบัตรให้มีความโปร่งใส รวดเร็ว และคาดหมายได้มากขึ้น รวมทั้งการพัฒนาระบบการป้องปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาที่มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งกรมทรัพย์สินทางปัญญา ในฐานะหน่วยงานหลักของไทยที่รับผิดชอบเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศตระหนักถึงความสำคัญของเรื่องเหล่านี้ และได้มีนโยบายที่ชัดเจนในหลายโอกาสที่จะพัฒนาระบบทรัพย์สินทางปัญญาของไทยให้สอดคล้องอยู่แล้ว แต่การดำเนินการหลายด้านจำเป็นต้องมีการแก้ไขกฎหมาย ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลา และยังไม่สามารถผลักดันให้การดำเนินการแล้วเสร็จได้ภายในระยะเวลาการเจรจาความตกลง RCEP ดังนั้น เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าว กรมทรัพย์สินทางปัญญา ได้นำเสนอกระทรวงพาณิชย์ พิจารณาสอนคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบการปรับปรุงกรอบการเจรจาประเด็นทรัพย์สินทางปัญญาให้รวมถึงประเด็นที่ไทยมีนโยบายที่จะดำเนินการ เพื่อให้กรอบการเจรจาประเด็นทรัพย์สินทางปัญญาของไทยมีความยืดหยุ่น และพร้อมตอบรับข้อเสนอข้อบทยที่สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศได้มากขึ้น ในการนี้ คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๒ เห็นชอบกรอบการเจรจาประเด็นทรัพย์สินทางปัญญาของไทยสำหรับความตกลง RCEP ตามที่กรมทรัพย์สินทางปัญญาโดยกระทรวงพาณิชย์เสนอ

ควบคู่ไปกับการดำเนินการดังกล่าวข้างต้น กรมทรัพย์สินทางปัญญาในฐานะผู้แทนไทยในการเจรจาข้อบทยเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาในความตกลง RCEP ได้แสดงบทบาทนำในการนำเสนอแนวทางการเจรจาข้อบทยเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาที่สามารถตอบรับความแตกต่างของท่าทีของประเทศสมาชิกได้อย่างรอบด้าน โดยเสนอให้ที่ประชุมคณะทำงานด้านทรัพย์สินทางปัญญาภายใต้ RCEP (WGIP) พิจารณายอมรับข้อเสนอการจัดทำความยืดหยุ่นการบังคับใช้ข้อบทยเรื่องทรัพย์สินทางปัญญารายประเทศในลักษณะเดียวกับที่ปรากฏในความตกลง CPTPP พร้อมทั้งได้ผลักดันการเจรจาในแนวทางดังกล่าว ทั้งในการหารือภายในของอาเซียน การจัดการหารือทวิภาคีกับประเทศคู่เจรจาของอาเซียนที่เป็นผู้ผลักดันประเด็นที่ไทยให้ความสำคัญ และการเป็นประธานการหารือในระดับคณะทำงาน WGIP ซึ่งผลการดำเนินการดังกล่าวปรากฏผลในทางบวก โดยประเทศสมาชิก RCEP ทั้งหมดเห็นพ้องกับไทยว่าวิธีการดังกล่าวจะเป็นแนวทางสำคัญในการผลักดันการเจรจาให้มีความคืบหน้าไปได้โดยเร็ว โดยที่ยังคงรักษาประโยชน์และการให้ความสำคัญของประเทศสมาชิกทั้งหมดไว้ ซึ่งเพื่อเป็นการรักษาแรงโน้มถ่วงของการดำเนินงานดังกล่าว กรมทรัพย์สินทางปัญญายังได้เสนอตัวเป็นผู้ยกร่างข้อบทยความยืดหยุ่นการบังคับใช้ข้อบทยเรื่องทรัพย์สินทางปัญญารายประเทศ ข้อบทยความช่วยเหลือด้านเทคนิคที่ประเทศสมาชิก RCEP ต้องการระหว่างกัน ตลอดจนออกแบบตารางภาคผนวกและแนวทางการกำหนดระยะเวลาความยืดหยุ่นการปฏิบัติการให้เป็นไปตามข้อกำหนดของความตกลงเพื่อประเทศสมาชิกทั้งหมดพิจารณา พร้อมทั้งได้เสนอข้อกำหนดความยืดหยุ่นการบังคับใช้ข้อบทยในส่วนของไทยมีนโยบายที่จะดำเนินการ แต่ยังคงอยู่ระหว่างดำเนินการ ตามนัยของกรอบการเจรจาที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีในวันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๒ เพื่อประเทศสมาชิก RCEP ร่วมกันพิจารณาด้วย

จากความพยายามของไทยในประเด็นดังกล่าว ประเทศสมาชิก RCEP ทั้งหมด ได้เห็นชอบตามแนวทางที่ไทยเสนอ ซึ่งนำไปสู่การที่ WGIP สามารถสรุปผลการเจรจาข้อบทยเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา

ได้ในเดือนกันยายน ๒๕๖๒ สอดคล้องกับระยะเวลาที่คณะกรรมการเจรจาการค้า RCEP (RCEP-TNC) กำหนดไว้ โดยมีข้อบทระยะเวลาการรองรับปรับตัวรายประเทศตามที่ไทยเสนอ และในส่วนของไทย ยังได้รับฉันทามติจากสมาชิก RCEP ทุกประเทศให้ไทยได้รับระยะเวลาการรองรับปรับตัวการดำเนินการตามข้อบทเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา ที่ไทยยังอยู่ระหว่างการดำเนินการใน ๔ ประเด็นหลัก คือ เข้าเป็นภาคีความตกลง WCT ภายใน ๓ ปี นับจากวันที่ความตกลง RCEP มีผลบังคับใช้กับไทย และเข้าเป็นภาคีความตกลง WPPT พร้อมทั้งประกาศโฆษณาคำขอรับสิทธิบัตรภายใน ๑๘ เดือนนับจากวันที่ยื่นคำขอ และให้ศาลในคดีแพ่งมีอำนาจสั่งทำลายสินค้าและอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา ภายใน ๕ ปี นับจากวันที่ความตกลง RCEP มีผลบังคับใช้กับไทย ซึ่งเป็นการสอดคล้องกับกรอบการเจรจาที่ไทยได้รับจากคณะรัฐมนตรีในวันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๒ ด้วย ในการนี้ ความตกลง RCEP ได้รับการลงนามโดยประเทศสมาชิกในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ ณ ประเทศเวียดนาม และในการประชุมร่วมของรัฐสภาเมื่อวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔ ได้มีมติเห็นชอบการให้สัตยาบรรณความตกลงดังกล่าวของประเทศไทย จนนำไปสู่การมีผลบังคับใช้อย่างสมบูรณ์ของความตกลง RCEP เมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๖๕ ที่ผ่านมา

สำหรับการดำเนินการในปัจจุบัน กรมทรัพย์สินทางปัญญาได้เสนอร่างแก้ไขกฎหมายลิขสิทธิ์ เพื่อเตรียมการเข้าเป็นภาคีความตกลง WCT ซึ่งปัจจุบันได้ผ่านการพิจารณาของรัฐสภาแล้ว และอยู่ระหว่างกระบวนการยกร่างแก้ไขกฎหมายลิขสิทธิ์เพื่อเตรียมความพร้อมการเข้าเป็นภาคีความตกลง WPPT ต่อไป นอกจากนี้ ยังอยู่ระหว่างกระบวนการรับฟังความคิดเห็นขอภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อแก้กฎหมายสิทธิบัตร เพื่อกำหนดระยะเวลาการประกาศโฆษณาคำขอรับสิทธิบัตรภายใน ๑๘ เดือนนับจากวันที่ได้รับคำขอจดทะเบียน และหารือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับแนวทางการยกร่างแก้ไขกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อให้อำนาจศาลในคดีแพ่งทำลายของกลางตลอดจนอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องต่อไป

ด้วยเหตุนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า การที่ไทยได้แสดงบทบาทนำในการผลักดันการเจรจาประเด็นทรัพย์สินทางปัญญาในความตกลง RCEP ที่มีความยืดหยุ่นสอดคล้องกับสถานการณ์ของประเทศสมาชิก รวมทั้งไทย เป็นความพยายามและองค์ประกอบที่สำคัญ ที่ทำให้การเจรจาความตกลง RCEP ในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย ภายในกำหนดระยะเวลา และสอดคล้องกับเจตนารมณ์การพัฒนากระบวนการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของไทยในภาพรวม

ศิริพัทธ์ วัชรากัย
กรมทรัพย์สินทางปัญญา
กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕